

*Bártfa város jegyzői a XV. században**

A kancellária a középkori város fontos igazgatási szerve volt, amelynek élén a város jegyzője állt. A kancellária keletkezése és tevékenysége szorosan összefüggött a városi igazgatással kapcsolatos, a város különböző szervei által hozott jogi rendelkezések és határozatok írásban való rögzítésének szükségességével. A kancellária tehát a város különböző szerveinek autonóm helyzetét tükrözi a városigazgatás, a bíraskodás és a gazdasági élet területén.

Bártfa város igazgatásának történetét, ezen belül a városi kancellária működését, mind a mai napig nem tárta fel komplex módon a kutatás. Vendelín Jankovič, aki a *Bártfa város története* című monográfiájában a szóban forgó település középkori históriáját dolgozta fel, alapvető információkat közölt a városi igazgatás szerveiről, valamint a városi kancelláriáról. Megállapította, hogy Bártfa igazgatása megkövetelte a város életének minden területén az írásbeliség alkalmazását. Ezért Bártfa jegyzőket, helyettes nótáriusokat, valamint írnokokat alkalmazott, akik nem csak a város írásbeli ügyvitelében játszottak szerepet, hanem a tanácsosokat is segítették a város irányításában.¹ Jankovič azt állítja, hogy a XV. századi Bártfán külön szlovák írnokot alkalmaztak, ami a szlovák etnikum jelentőségét bizonyítja a városban. Az erre vonatkozó írott dokumentum 1457-ből származik, s a vásznak összeírásával kapcsolatos.² Jankovič a város címerével összefüggésben megemlékezett *Leonardus de Vnicov (Leonard z Uničova)* bárdfai nótáriusról is. A szóban forgó személy elsősorban azért állt a kutatók érdeklődésének középpontjában, mert felmerült annak gyanúja, hogy ő volt a legrégebbi szerelmes ének szerzője.³ A korábbi szakirodalomban Abel Jenő és Myskovszky Viktor foglalkozott Leonard (Leonardus) személyével.⁴ Mária Tischlerová munkájában egy Ferenc (*Franciscus*) és egy *Maternus* nevű bárdfai nótáriusról írt.⁵ František Žifčák bárdfai levéltári források alapján tett említést egy Stock György (*Georgius Stock*) nevű jegyzőről, aki Bártfán és Lőcsén is tevékenykedett.⁶ Bártfa város írásbeliségének kezdeteivel Darina Lehotská foglalkozott *Városi oklevelek és levelek Szlovákiában 1526-ig* című tanulmányában.⁷

A jelen tanulmányban azt tűztem ki célul, hogy képet adjak a XV. századi bárdfai városi kancellária működéséről, meghatározzam a városi jegyzők személyét, feltárjam kompetenciájukat, szerepüket Bártfa igazgatásában, felderítsem anyagi és pénzbeli járandóságukat, amit a város folyósított nekik. Kutatásom további területe e téma során a jegyzők etnikai hovatartozásának és műveltségi szintjének megállapítása.

* A tanulmányt szlovák nyelvről fordította Tóth István, történész-muzeológus.

¹ KOKULA 1975. 57.

² KOKULA 1975. 60.

³ JANKOVIČ 1967. 428-432; GUTEK 2004. 130-137; A szerző részletes bibliográfiát közöl a szóban forgó városi jegyző személyével kapcsolatosan. TISCHLER 1997. 460.

⁴ ABEL 1885.; MYSKOVSKY 1879.

⁵ TISCHLER 1997. 460.

⁶ ŽIFČÁK 1976. 133.

⁷ LEHOTSKÁ 1964.

Tanulmányom elkészítéséhez a forrásbázist Bártfa város tanácsának középkori anyaga szolgáltatta, amely Oklevelek, Levelek és Városi könyvek elnevezés alatt ismert.⁸ Mivel munkám egy részkutatás eredményét mutatja be, így kiindulópontként a város jegyzőivel kapcsolatos XV. századi okleveleket és leveleket választottam.⁹ Átvizsgáltam az igazgatási, nyilvántartási és pénzügyi jellegű városi könyveket is.¹⁰ Felhasználtam továbbá a Fejérpataky László által közzétett városi számadáskönyveket,¹¹ valamint a krakkói egyetem diákjainak publikált anyakönyveit is.¹²

A városi írásbeliség kezdetei Bártfán

A kancellária létrejöttének alapfeltétele Bártfán, ugyanúgy, mint más városok esetében, az önkormányzat bizonyos szintű fejlettsége volt.¹³ Városi jegyzőre vonatkozó írásos adat, Bártfa fejlődésének sajátos vonásaiból fakadón, csak az 1376-ot követő évekből maradt fenn. A legrégebbi bártfai nótárius nevét az a szepesi káptalan által 1385-ben kiállított oklevél őrizte meg, amely Mária királynőnek egy korábbi diplomáját erősítette meg. A királynő szóban forgó oklevele egyébként a *Bártfa* és a Sáros megyei Töltsezék (ma Tulčík, Szlovákia) település vámszedői közti pereskedés során keletkezett.¹⁴ Mária királynő fentebb hivatkozott diplomáját Hencz(e) volt bíró és a jegyző, Miklós mester mutatta be a szepesi káptalannak.¹⁵

⁸ IVÁNYI 1910.; MMB, *Mestské knihy / Városi Könyvek 1404–1922. I, II.*

⁹ A szóban forgó témához kapcsolódó levelezés a 14. századból nem maradt fent.

¹⁰ A városi könyvek közül a hivatali jellegűeket tanulmányoztam át: *Štatút mesta Bardejov (Articuli pro consulibus) / Bártfa város statútuma 1404, MMB, Knihy / Könyvek 1. jelzet; (Juditium bannitum) Jogi eljárások jegyzőkönyve 1416–1443, 2. jelzet; (Registrum arrestationum) Végzések jegyzőkönyve 1429, 3. jelzet; (Juditium bannitum) Jogi eljárások jegyzőkönyve 1439–1447, 4. jelzet. A nyilvántartási jellegű könyvekből kiválasztottam a Bártfa Város Bejegyzéseinek könyve 1436–1498, 431. jelzet. A számadáskönyvekből az alábbiakat tanulmányoztam át: Daňový a účtovný zoznam mesta Bardejov za roky (Bártfa Város adó és számadáskönyve) 1418–1419, 918. jelzet; Účtovná kniha výdavkov mesta Bardejov za rok (Bártfa Város kiadási számadáskönyve) 1426, 1639. jelzet; Účtovná kniha výdavkov mesta Bardejov za rok (Bártfa Város kiadási számadáskönyve) 1429, 1642. jelzet; Účtovná kniha výdavkov mesta Bardejov za roky (Bártfa Város kiadási számadáskönyvei) 1432–1438. 1643. jelzet; Účtovná kniha výdavkov mesta Bardejov za roky (Bártfa Város kiadási számadáskönyvei) 1441–1447, 1648. jelzet; Účtovná kniha výdavkov mesta Bardejov za roky (Bártfa Város kiadási számadáskönyvei) 1458–1465, 1660. jelzet; Účtovná kniha výdavkov mesta Bardejov za roky (Bártfa Város kiadási számadáskönyvei) 1466–1476. 1669. jelzet; Účtovná kniha výdavkov mesta Bardejov za roky (Bártfa Város kiadási számadáskönyvei) 1488, 1682. jelzet; Účtovná kniha výdavkov mesta Bardejov za roky (Bártfa Város kiadási számadáskönyvei) 1493–1501, 1683. jelzet. A 1639, 1642, 1643 jelzetű publikálásra kerültek a következő munkában: FEJÉRPATAKY 1885.*

¹¹ FEJÉRPATAKY 1885.

¹² ASUC

¹³ I. Károly király 1320-ban kiadott kiváltságlevele a német hospesek számára lehetővé tette Bártfa betelepítését, s további fejlesztésére ösztönözte az ottani vendégeket. A latin nyelvű oklevél szövegének *in extenso* kiadása: JUCK 1984. 94–95. Az oklevél regesztáját ld. IVÁNYI 1910. 4. (17. sz. regeszta). A városi hivatal 1320–1376 között az örökletes bírói tisztség jellemezte, jöllehet a 14. század második felében írásos dokumentumok utalnak a városi tanács létre, amely Bártfa város polgárainak választott testülete volt. Feltételezzük, hogy a gazdasági tevékenység és az örökklődő bírói jogkör a városi hivatal működése, valamint a bírászkodás vonatkozásában megkövetelte egy iskolázott írnok tevékenységét. Erre vonatkozó konkrét bizonyíték ebből az időszakból azonban mind ez ideig nem került elő. 1376-ban I. (Nagy) Lajos király megváltotta a soltésztól a bírászkodás jogát, valamint a soltész házait és malmait, s mindezt átengedte Bártfa polgárainak. Ettől kezdve éltek a bártfai polgárok a szabad bíróválasztás kiváltságával, illetve a kassai és a budai vendégek jogával. (KOKULA 1975. 40.; RÁBIK 2006. 130–131.; ULICNÝ 1984. 126).

¹⁴ MMB, *Listiny a Listy / Oklevelek és levelek 26. jelzet.*

¹⁵ „...quod magister Nicolaus Notarius civitatis Barthfa et hencze antiquus Judex cives de eadem Barthfa, ad nostram personaliter venientes presentiam exhibuerunt nobis in suis ac totius universitatis Civium de eadem

Bártfa város írásbelisége és oklevelezési gyakorlata a XV. században fejlődött ki a maga teljességében. A rendkívül fontos intézménynek számító városi kancellária működését a XV. század elejétől több írott dokumentum,¹⁶ valamint a városi pecsét használata bizonyítja.

A városi kancellária személyzete

Az írott kútfők az írás mesterségét üzőkre különböző kifejezésekkel utaltak. A latin nyelvű forrásokban a *scriptor* és a *notarius* megjelölés fordult elő a leggyakrabban, míg a német nyelvű dokumentumokban leginkább a *Stadtschreiber* szó volt használatos. A *notarius* terminus a Bártfával kapcsolatos iratokban 1385-ben bukkan fel először (*magister Nicolaus notarius civitatis Barthfa*),¹⁷ s ettől kezdve folyamatosan találkozunk vele a XV. század végig. Feltételezzük, hogy a városi kancellária működésének kezdetén a jegyző volt az a személy, aki a kancelláriai ügymenet egészét intézte. A városi kancelláriában történt munkamegosztás kialakulását követően a *notarius* kifejezés a kancellária vezetőjének megjelölésére szolgált, aki további feladatokat is ellátott a város igazgatásában. Hasonló jelentése van a *Stadtschreiber* kifejezésnek is, amely nem csupán az írnokot jelölte, hanem bizonyíthatóan a *notarius* szó szinonimájaként használták.¹⁸ A *scriptor* kifejezéssel a bártfai iratokban a városi gazdálkodással kapcsolatban találkozunk: a kútfők szerint a városi magtár írnokat nevezték így.¹⁹ A különböző források alapján²⁰ megállapíthatjuk, hogy a XV. századi városi kancelláriát a nótárius és az írno (írnokok) alkották.

A városi nótárius hatásköre

A jegyző tevékenységének hatáskörébe Bártfa város 1404-ből keltezett statútuma enged bepillantást.²¹ A fenti statútum nem tartalmazott a városi igazgatás szempontjából új megállapításokat, következésképpen úgy vélem, hogy az nem volt más, mint az állandósult és addig érvényben lévő viszonyok kodifikációja.²² A város jegyzőjére vonatkozó rendelkezéseket a 18., 37., és 39. fejezetek tartalmazzák.²³ A hivatkozott fejezetek megállapításai

Barthfa personis litteras serenissime domine nostre Marie...“ MMB, Listiny a Listy / Oklevelek és levelek 26. jelzet.

¹⁶ Bártfa város által kiadott legrégebbi, 1394-ből származó testamentumot Darina Lehotská közli. (LEHOTSKÁ 1964. 106., 118.) A Bártfa város Magisztrátusa elnevezést viselő fondban a legrégebbi oklevél 1427-ből származik. Ebben a diplomában Bártfa bírása, Nicolaus Glawchener, és az esküdtek megkegyelmeztek Johannes Czaucsnak, aki több alkalommal megsértette a városi rendelkezéseket. (MMB, Listiny a listy / Oklevelek és levelek 180. jelzet). Az 1404. évi szabályrendeletet a kutatók Bártfa legrégebbi városi könyveként szokták emlegetni (MMB, Knihy / Könyvek 1. jelzet), ám mivel ezzel a datálással kapcsolatosan kételyek merültek fel, így helyesebb az 1413-ban készült adóösszeírást a legrégebbi megőrzött városi könyvnek tekinteni. (MMB, Knihy / Könyvek 917. jelzet)

¹⁷ MMB, Listiny a listy / Oklevelek és levelek 26. jelzet.

¹⁸ A városi számadáskönyvbe az 1438. évvel kapcsolatosan a következő kiadásokat jegyezték be: „*Item dem stadtschreyber Materno 200 den.*“ (FEJÉRPATAKY 1885. 387.) a „*Item matri Materni notarii civitatis 100 cum 40 den.*“ (FEJÉRPATAKY 1885. 389.).

¹⁹ Bártfa Város Számadáskönyve 1432–1438, 1435. év 1643. jelzet, FEJÉRPATAKY 1885. 355.

²⁰ Adóösszeírások és számadások könyve 1437–1444, 936. jelzet.

²¹ MMB, Knihy / Könyvek 1. jelzet. Az idézett fondban a Város Szabályrendelete Bártfa legrégebbi könyveként szerepel. Ezzel a datálással kapcsolatosan M. Tischlerová fenntartással élt. Tischlerová a szabályrendelet keletkezését 1429-re teszi. (TISCHLER 2001. 596.) A bártfai szabályrendelet a kassaiból került átvételre - *Articuli pro consulibus multum utiles, qui memoriae commendandi dignissimi existunt, amelyet Hebenstreit bíró állított össze.*

²² KOKULA 1975. 56.

²³ MMB, Knihy / Könyvek 1. jelzet 14-15., 25–27.

arra vetnek fényt, hogy a város nótáriusának joga volt bejegyzéseket tenni a városi könyvekbe, valamint elolvasni a városi tanácshoz intézett leveleket.²⁴ Ezek a rendelkezések ugyanakkor olyan, a lejegyzés idejére meggyökeresedett szokásokat is tartalmaztak, amelyek a városi nótáriusnak be kellett tartania. A jegyzőnek, példának okáért, meg kellett esküdni, hogy bizalmasan kezeli a városi tanács által megtárgyalt ügyeket, és becsületesen bánik a reá bízott pénzekkel.²⁵

A városi jegyző nem csak a kancellária adminisztrációjával szorosan összefüggő ügyeket intézte. A városi bíróság elé kerülő jogi esetek is megkövetelték az írásbeliséget, akárcsak az adózás, illetve a gazdálkodás különböző területei. A városi könyvek, mint példának okáért a *Iuditium bannitum* és a *Registrum arrestationum*,²⁶ amelyek tartalmát a városi bíróság üléseinek jegyzőkönyvei képezik, s melyek a városi polgárok tulajdonjogi ügyeivel kapcsolatosak (pl. adósságok, kölcsönök, örökösödési perek), arra utalnak, hogy a városi nótárius részt vett ezeknek az ügyeknek a tárgyalásán és lejegyezte azok lefolyását és eredményét. Egy további terület, amely nem nélkülözhetette az alapos írásbeliséget, az a városi polgárság adózása volt. Az ezzel kapcsolatos adatok az adó- és számadáskönyvekbe kerültek bejegyzésre.²⁷ Az adózók jegyzékét, a régebbi feljegyzések figyelembe vételével, mindig újonnan készítették el a telekkönyvek adatai és a háztartások nagysága alapján.²⁸ Valószínű, hogy az adófőkönyvek vezetése a jegyző hatáskörébe tartozott, aki az adó kivételének és behajtásának folyamatában személyesen is részt vett. Erről tanúskodik az adó- és számadáskönyv egy 1419-ből származó bejegyzése is: „*Registrum de tractibus, quos exigerunt Johannes et Jodocus notarius civitatis.*”²⁹

A jegyző anyagi és pénzügyi ellátása

Bártfa jegyzője a város alkalmazottai közé tartozott, következésképpen a város anyagi eszközöket biztosított a kancellária működtetésére, valamint a város nótáriusának ellátására. A jegyző hivatalba lépése alkalmából a város és a nótárius között írásos szerződés (*conventio*) jött létre, amely tartalmazta a jegyző fizetését, valamint azokat az egyéb anyagi természetű juttatásokat, amelyeket a város biztosított a számára.³⁰ A jegyzőnek rendszeresen teljesített kifizetésekről és egyéb járandóságokról a város számadáskönyvei őriztek meg fontos információkat. A város a jegyzőnek, szolgálataiért, az év különböző időszakaiban fizetést biztosított.³¹ 1432–1438 között a nótárius fizetsége 200–300 arany között mozgott, amihez nem számították hozzá az év folyamán kifizetett kisebb összege-

²⁴ „...keyn Rather oder Richter soll lassen schreyben In der Stadt buch welcherley sach das sey...” MMB, Knihy / Könyvek 1. jelzet, 18. fejezet, 14–15.

²⁵ HALAGA 1957. 24.

²⁶ MMB, Knihy / Könyvek (*Iuditium bannitum*) 1416–1443, 2. jelzet; továbbá (*Iuditium bannitum*) 1439–1447, 4. jelzet. Tartalmilag rokon könyv a *Registrum arrestationum* az 1429. évből, 3. jelzet.

²⁷ A bártfai polgárok adózásának kérdésével Alžbeta Gácsová foglalkozott. GÁCISOVÁ 1963. 117–128.; GÁCISOVÁ 1962. 22–50.; valamint GÁCISOVÁ 1972.

²⁸ GÁCISOVÁ 1972. 16.

²⁹ MMB, Knihy / Könyvek 918. jelzet 1.; FEJÉRPATAKY 1885. 175.

³⁰ A városi bejegyzések könyvében /431. jelzet, 119./ két ilyen szerződést találunk: *Conventio Francisci notarii*, illetve *Conventio Leonardi notarii*. A megállapodások szövegét szerzőik költői stílusban, hexametek és pentametek formájában jegyezték le, amelyben leírják a nótáriusok városba érkezését és a bíró, valamint városi tanács általi fogadtatásukat.

³¹ 1432-ben és 1433-ban például a fizetés kiutalását az Úr születésének ünnepére időzítették. 1435-ben viszont november 4-én, december 16-án és december 30-án történt a kifizetés. (MMB, Knihy / Könyvek 1643. jelzet 16., 41; FEJÉRPATAKY 1885. 358., 360.).

ket.³² A város a nótáriusnak fát,³³ ruhaneműt,³⁴ és más egyéb, a mindennapi élethez tartozó járandóságokat is biztosított. Ezek a „*pro commodo*” összefoglaló kifejezés alatt kerültek bejegyzésre a számadáskönyvekbe.³⁵ A város kötelezettséget vállalt arra is, hogy hajlékot biztosít a jegyzőnek, és ellátja őt gabonával, nyári és téli ruházattal, illetve vászonnal.³⁶

A városi nótáriusok pályafutása

Maga a jegyzői funkció, valamint a nótárius személyes részvétele a város ügyeinek intézésében, megteremtette az alapját annak, hogy a jegyző, adott esetben, magasabb városi hivatalt is elnyerjen: bekerülhetett a városi tanács tagjai, vagyis az esküdt polgárok (*iurati cives*) közé, sőt bíró (*iudex*) is lehetett belőle. Számos példát tudunk felhozni arra is, hogy a nótárius követként szolgált a várost, tudniillik gyakran kísérete el a bírót, illetve a tanács tagjait különböző szolgálati utakra.³⁷ Nemritkán magánszemélyek is felfogadták a városi jegyzőket, főként olyanok, akik fontos szerepet töltek be az ország életében.³⁸ Az általunk ismert bártfai nótáriusok többsége tevékenysége során megszerezte a város igazgatójában a legmagasabb posztokat. Fontos megjegyeznünk, hogy ilyen esetekben, esküdtként, illetve bíróként, továbbra is folytatták jegyzői tevékenységüket. Találónan szemlélteti az ilyen helyzetet Lannga Mihály (Michael Lannga) esete, aki nótárius, közjegyző, esküdt polgár és bíró is volt.³⁹

A bártfai nótáriusok műveltségi szintje és etnikai származása

A jegyzői munkakörben való tevékenykedés az általánosan elvárt ismereteknél megkövetelte, hogy a nótárius bizonyos szintű jogi jártassággal rendelkezzen mind az egyházi, mind a világi jog területén. A jegyző képes kellett legyen arra is, hogy hivatalos leveleket szerkesszen latinul, németül, vagy esetleg valamelyik szláv nyelven. Ezen túlmenően, a gazdasági-pénzügyi kérdésekben is otthonosan kellett mozognia, és a jegyzői mesterség (*ars notaria*) fogásait is ismernie kellett. A prágai, a bécsi és a krakkói egyetem működése lehetővé tette, hogy XV. században a közép-európai régióból a diákok szélesebb köre folytasson magasabb

³² Účtovná kniha výdavkov mesta Bardejov za roky/Bártfa város kiadásainak számadáskönyve/ 1432–1438, 1643. jelzet. Találtunk példát arra, hogy egyes polgárok bor formájában „fizették ki” a jegyző bérét. FEJÉRPATAKY 1885. 315.

³³ Účtovná kniha výdavkov mesta Bardejov / Bártfa Város kiadási számadáskönyve/ 1432–1438, 1643. jelzet 37.

³⁴ A források különféle ruhadarabok emlegetnek: palást, köpeny („*pro panno*” – 1643. jelzet. 41), szövetanyag („*pro tela*” – 1660. jelzet 63.o.) vagy „*hoffgewant*” (1643. jelzet 11.). A szóban forgó juttatások valószínűleg azzal függtek össze, hogy a nótárius gyakran képviselte a várost követként.

³⁵ FEJÉRPATAKY 1885. 396.

³⁶ *Conventio Francisci notarii a Conventio Leonardi notarii*. MMB, Mestská záznamová kniha / Városi bejegyzések könyve 431. jelzet 119.

³⁷ A város követként tevékenykedett Pál (Paulus), aki Bártfa tanácsának 1484-ben küldött leveleiben tájékoztatta a város vezetőit a királyi udvarban történekről, illetve arról, hogy mit intézett a vám dolgában a kincstárnoknál. (MMB, Listy / Levelek 2320. és 2324. jelzet). Bizonyíthatóan a város követe volt Michael Lang nótárius, aki 1492-ben küldött levelében beszámolt a bártfai tanácsnak az országgyűlés eseményeiről. (MMB, Listy / Levelek 3065. jelzet.)

³⁸ Így szedett és írt össze házadót Jiskra számára Leonárd (*Leonardus*). (GUTEK 2004. 131.) György (Georgius) nótárius Talafúz János szolgálatában tevékenykedett, akitől fennmaradt egy néhány napra szóló kísérő levél az említett nótárius és káplán számára. (MMB, Listiny a Listy / Oklevelek, Levelek D.1. jelzet).

³⁹ Mestská záznamová kniha, /Városi bejegyzések könyve 431. jelzet 94. Más városi funkciót is betöltő nótáriusok voltak: Georgius zo Sabinova, esküdt 1458–1460 (MMB, Knihy, /Könyvek 1660. jelzet), Walthazar Fewchter, a városi tanács tagja 1471–1474. (MMB, Knihy / Könyvek 1669. jelzet) 1474. évben a városi tanács tagjai sorában szerepel Georgius Stock. (MMB, Knihy / Könyvek 1669. jelzet) Ezt a funkciót töltötte be 1493–1496 években Andreas Rauber nótárius. (MMB, Knihy / Könyvek 1683. jelzet)

szintű iskolai tanulmányokat. Az egyetemi hallgatók közül sokan fokozat megszerzése nélkül abszolválták a tanulmányaikat, illetve csupán a *baccalaureatus*-t, azaz a borostyánkoszorús címet szerezték meg.⁴⁰ A bártfai nótáriusok műveltségi szintjének megállapításához a krakkói egyetem diákjainak jegyzékét is áttanulmányoztam.⁴¹ Ebben több diák szerepel Bártfáról és környékéről. Az első ismert bártfai nótárius Miklós (Nicolaus) volt, aki *magister*-i fokozattal rendelkezett, akárcsak a Kisszebenből származó Georgius Hermansteter.⁴² Fewchter Walthezar (Baltazár) *baccalaureatus*-át a bécsi egyetemen szerezte,⁴³ Maternus (Maternus de Falnek) pedig egyik, közjegyzőként kiadott okiratának formulájában saját műveltségére a „*scolaris olomocensis dyocesis*” kifejezéssel utalt.⁴⁴

A források a jegyzők etnikai hovatartozásának megállapításához, az esetek zömében, elégtelen információt tartalmaznak. A nótáriusok többségénél a keresztnév után a születés vagy a származás helye szerepel. Az utóbbi figyelembe vételével sikerült megállapítanom, hogy két jegyző a mai Morvaország területéről került Bártfára: Leonard z Uničova az Olomouci kerületben fekvő Uničovról (németül: Mährisch-Neustadt), Maternus pedig valószínűleg Fulnekről (németül: Fulneck) jött. A fenti két személy jegyzőként való alkalmazása azzal függ össze, hogy Bártfának szüksége volt olyan nótáriusra, aki ismerte a cseh nyelvet is. Leonard jegyző esetében bizonyosan szerepet játszott Jiskrával való közeli kapcsolata, barátsága is. A mai Lengyelország területéről, Wrocławból, illetve Bieczből származó nótáriusok (Peter Bochner z Bieca és Franciscus Withe) működésének magyarázatát Bártfa és a lengyel városok közti élénk kereskedelmi kapcsolatban látom. Végezetül megjegyzem, hogy György (Georgius) jegyző a Bártfa közelében fekvő Kisszebenből származott.

Bártfa város jegyzői 1385-től a XV. század végéig⁴⁵

Magister Nicolaus: 1385 körül szerepel a forrásokban.

Jodocus: 1419 körül tevékenykedett.⁴⁶ A városi számadáskönyvben az 1426. év alatt „volt jegyzőként” (*antiquus notarius*)⁴⁷ bukkan fel, ami arra utal, hogy Jodocus a nótáriusi posztról való távozás után is Bártfán maradt.

Maternus Fulnekből(?) (Maternus de Falnek): városi- és közjegyző. 1426-ban tűnik fel Bártfán, s 1438-ig tevékenykedett ott.⁴⁸ Iskoláit az olomouci egyházmegyében végezte (*scolaris Olomocensis dyocesis*).⁴⁹ Valószínűleg a krakkói egyetemnek is hallgatója volt.⁵⁰

⁴⁰ SOPKO 1988. 184.

⁴¹ ASUC

⁴² Néhány levélben, Georgiusnak címezve, íróik így szólítják meg őt „*Sapiens vir magister Georgii*” (1247. jelzet) vagy így vannak címezve „*circumspecto viro magistro Georgio*” (1426. jelzet).

⁴³ MMB, Knihy / Könyvek - Účtovná kniha mesta Bardejov za roky / Bártfa Város Számadáskönyve 1466–1474. 1.

⁴⁴ MMB, Listiny a Listy / Oklevelek és Levelek 313. jelzet. Nem kizárt, hogy Maternus valamelyik káptalani iskola diákja volt, hiszen ezek hasonló műveltséget nyújtottak, mint az egyetemek Facultas Artium-ai.

⁴⁵ A nótáriusok névsora kutatásunk jelenlegi állásának szintjén minden elérhető információt tartalmaz.

⁴⁶ MMB, Knihy / Könyvek – Daňový a účtovný zoznam mesta Bardejov za roky / Bártfa Város adók és számadások bejegyzése 1418–1419, 918. jelzet.

⁴⁷ MMB, Knihy / Könyvek 1639. jelzet 9.

⁴⁸ MMB, Knihy / Könyvek 1639. jelzet, elsőként említik Maternust a kiadások között 1426-ban (12.), az 1438. év kiadásai között augusztus 29. dátumnál Maternus van megjelölve, az október 3. dátumnál persze már Peter Bochner Bieczből nótárius bejegyzése szerepel. (FEJÉRPATAKY 1885. 397.)

⁴⁹ MMB, Listiny a listy / Oklevelek és Levelek 313. jelzet.

⁵⁰ ASUC I. 76.

Peter Bochner: A lengyelországi Nowy Sącz (német: Neu Sandez, magyar: Újszandec) közelében fekvő Bieczből származott, s 1438–1439-ben tevékenykedett Bártfán.⁵¹

Franciscus Withe: Wrocławból került Bártfára. 1439-től valószínűleg 1442-ig működött Bártfán.⁵² Városi- és közjegyző volt.

Georgius Stock: városi- és közjegyző; 1442–1447 között működött Bártfán. Ebből az időszakból Georgius Stock három levele maradt fenn, amelyeket a bártfai városi tanácshoz intézett.⁵³ Bártfai tevékenységének kezdetén írt levelében, egyéb személyes ügyek mellett, említést tett egy házáról, amely minden bizonnyal a sajátja volt, és az ott levő kútról.⁵⁴ 1447. május 25-én kelt levelében a bártfai városi tanácsot a Szepességben történő aktuális eseményekről tájékoztatta. Ezt a levelet Stock Lőcse város nótáriusaként írta alá (*Stadtschreiber der Stadt lewtscha*)⁵⁵ Egy néhány nappal később keltezett Stock levélből, amelyet szerzője a bártfai tanácshoz intézett, kiderül: Stok arra kérte a város vezetőit, hogy bizonyos vagyontárgyait küldjék el neki Lőcsére.⁵⁶ A fenti levelek alapján megállapítható: Georgius Stock valamikor 1447 májusában lett Lőcse városának jegyzője. További tevékenységéről Talafúz János Bártfa városához intézett, 1454. június 1-jén írt levele ad tájékoztatást, amelyben az említett cseh kapitány arra kéri a bírót és az esküdt polgárokat, hogy a harmincadot gazdatisztjének, Georgius Stocknak adják át.⁵⁷ Georgius Stock nevével Bártfa város jegyzőkönyvében is találkozunk. Ebbe jegyzeték be ugyanis 1470-ben kelt végrendeletét.⁵⁸ Ez a testamentum Georgius Stockot „*conclivis huius civitatis*”-ként tünteti fel, ami arra utal, hogy Stock később visszatért Bártfára. Neve 1474-ben a városi tanács tagjainak jegyzékében is felbukkan.⁵⁹

Leonardus Moravské nové mesto/Mährisch-Neustadt-ból (ma Uničov, Csehország): városi jegyző. 1447-ben bukkan fel Bártfán⁶⁰ s valószínűleg 1458-ig tevékenykedett jegyzőként a városban.⁶¹ Külön szeretném hangsúlyozni, hogy a kutatás ennek a nótáriusnak a tevékenységét tárta fel a legteljesebben. Ez két dolognak köszönhető: egyrészt az első szerelmes ének szerzőségének megállapítására indított vizsgálódásoknak, másrészt pedig annak a szerepnek, amit Leonard a Bártfa városának adományozott címer megszerzésében és esetleges megtervezésében játszott.⁶² Leonard Bártfára érkezését a korábbi szakirodalom elsősorban a Magyar Királyság akkori politikai helyzetével hozta összefüggésbe, valamint a Jiskra fennhatósága alá tartozó királyi szabad városok azon törekvésével,

⁵¹ FEJÉRPATAKY 1885. 397., 403.

⁵² *Conventio Francisci notarii*. MMB, Knihy / Könyvek 431. jelzet 119.

⁵³ MMB, Listiny a listy / Oklevelek és Levelek 382., 487., 489. jelzetek.

⁵⁴ MMB, Listiny a listy / Oklevelek és Levelek 382. jelzet.

⁵⁵ MMB, Listiny a listy / Oklevelek és Levelek 487. jelzet.

⁵⁶ MMB, Listiny a listy / Oklevelek és Levelek 489. jelzet.

⁵⁷ „...vmb daz dreyssigist, daz ez die gest alle gar solden daz dreyssigist an sagen dem Gorgii Stokch meynem wyrnt vnd czu euch daz gelt ein legen czu getreuer hant...” MMB, Listiny a listy / Oklevelek és Levelek 750. jelzet.

⁵⁸ MMB, Knihy / Könyvek 431. jelzet. 90.

⁵⁹ MMB, Knihy / Könyvek - Účtovná kniha mesta Bardejov / Bártfa számadáskönyve 1466–1474, 1669. jelzet 164.

⁶⁰ MMB, Knihy / Könyvek - Mestská záznamová kniha / Városi bejegyzések könyve 431. jelzet 119.: Leonard 1447. január 20-án érkezett Bártfára.

⁶¹ A nagyváradi kanonok levele 1458. június 28-án már György (Georgius) nótáriusnak van címezve. MMB, Listiny a Listy / Oklevelek és Levelek 1025. jelzet.

⁶² GUTEK 2004. 132. Ez a tanulmány, a városi könyvekben fennmaradt okmányok alapján, részletesen tárgyalja Leonard bártfai tartózkodását.

hogy cseh nyelvet ismerő írástudókat foglalkoztassanak.⁶³ Számos forrás tájékoztat Leonard és Jiskra közeli kapcsolatáról. Az rendelkezésre álló szakmunkák szerint Jiskra Leonard támogatója volt, Leonard pedig az ő bizalmasának számított Bártfán.⁶⁴ Leonard érdemei közé tartozik főként a város címerének megszerzése és javaslata a város pecsétjének elkészítésére.⁶⁵ Jelenlegi ismereteink szerint a Mátyás hatalomra kerülése után megváltozott politikai viszonyok vetettek véget jegyzői működésének.⁶⁶ Több forrás rámutat arra, hogy Leonard ebben az időben még működhetett Bártfán, hiszen felesége egyetértésével pap lett.⁶⁷ Később lelkészként a morvaországi Pozořicében működött.⁶⁸

Georgius Hermasteter: Kisszebenből (ma Sabinov, Szlovákia) került Bártfára. A szabad művészetek *baccalaureusa* volt. Városi jegyzőként 1458-tól⁶⁹ 1465-ig működött Bártfán.⁷⁰ 1458 és 1460 között a városi tanács tagja volt.⁷¹

Walthezar (Baltázár) Fewchter: városi- és közjegyző. 1471 és 1474 között a városi tanács tagja.⁷² Minden bizonnyal 1466-tól működött Bártfán.⁷³ A forrásokban 1473-ig jegyzőként és városi tanácsosként szerepel, 1474-ben csak esküdtként említik. Igaz, ebben a jegyzékekben nótáriusra vonatkozó adatok nem találhatóak.⁷⁴ *Baccalaureus*-i címét a bécsi egyetemen szerezte.⁷⁵

Michael Lanng: városi jegyző és a városi tanács tagja 1480 körül.⁷⁶ 1483-ban a város bírájaként irányította Bártfát.⁷⁷

Paulus: 1484-ben városi jegyző. Több levele maradt fenn 1484-ből, amelyeket követeként küldött Bártfa város tanácsának.⁷⁸ A jegyzői feladatokat valószínűleg 1484 végéig látta el, mivel 1484 decemberében kelt levelében a sandomierzi vámszedő testvérét, Zsigmondot javasolta nótáriusnak.⁷⁹

⁶³ GUTEK 2004. 130.; KOKULA 1975. 60.

⁶⁴ GUTEK 2004. 131.; JANKOVIČ 1967. 431.

⁶⁵ GUTEK 2004. 132.

⁶⁶ GUTEK 2004. 133.

⁶⁷ Erről tanúskodik az az 1469-ben kelt levél, amelyet Olomouc város tanácsa intézett a bártfai városvezetők-höz. Ebben arról értesítik a bártfaiakat, hogy Leonard volt városi nótárius elhalálozott, s végrendeletében vagyona egy részét testvéreire hagyta. MMB, Listiny a listy / Oklevelek és Levelek 1782. jelzet. A levél beszámol arról is, hogy a házastársak a vagyon kérdésében megegyeztek: Leonard testvérei jogos igényt csupán hagyatéék egy részére formálhattak, ugyanis a vagyon másik részét Leonard, végrendeletében, feleségére, Dorottyára hagyta. (1299. jelzet, Iványi alapján 1460–1470 közé datálva. IVÁNYI 1910.)

⁶⁸ F. Gutek idézi Leonard levelét, amelyet az egykori bártfai jegyző már pozorice lelkészként intézett 1466-ban Bártfa város tanácsának vagyona és hajdani felesége, Dorotya ügyében. GUTEK 2004. 133.

⁶⁹ MMB, Listiny a listy / Oklevelek és Levelek 1025. jelzet.

⁷⁰ MMB, Knihy / Könyvek 431. jelzet. 37.

⁷¹ MMB, Knihy / Könyvek - Účtovná kniha výdavkov mesta Bardejov za roky / Bártfa Város kiadásainak számadáskönyve 1458–1465, 1660. jelzet.

⁷² MMB, Knihy / Könyvek - Účtovná kniha výdavkov mesta Bardejov za roky / Bártfa Város kiadásainak számadáskönyve 1466–1474, 1669. jelzet 114., 131., 146., 164.

⁷³ MMB, Listiny a listy / Oklevelek és Levelek 1629. jelzet. Paulus Dorholcz levele eként van címezve „domino Baltazar concivi et notario civitatis bartpha“.

⁷⁴ MMB, Knihy / Könyvek 1669. jelzet 174.

⁷⁵ MMB, Knihy / Könyvek- Bártfa Város számadáskönyve/Účtovná kniha mesta Bardejov za roky 1466–1474, 1.

⁷⁶ MMB, Knihy / Könyvek - Mestská záznamová kniha / Városi bejegyzések könyve 431. jelzet 94.

⁷⁷ MMB, Knihy / Könyvek - Mestská záznamová kniha / Városi bejegyzések könyve 99.

⁷⁸ MMB, Listiny a listy / Oklevelek és Levelek 2320 és 2324. jelzetek.

⁷⁹ MMB, Listiny a listy / Oklevelek és Levelek 2370. jelzet.

Andreas Rauber: városi jegyző 1493–1500 között.⁸⁰ 1493–1496 között esküdt is, 1497–1500 között pedig a város bírása is.⁸¹

Összegzés

Jegyző tevékenységét Bártfán a XIV. század 80-as éveinek közepétől tudjuk írásos dokumentumokkal bizonyítani. A fennmaradt városi könyvek, okiratok a XV. század elejétől tanúskodnak a városi kancellária rendszeres munkájáról. A városi kancellária ekkor a jegyzőből és az írnokból (írnokokból) állt. Az írásos feljegyzések elkészítésén kívül a nótárius egyéb feladatokat is ellátott: részt vett a városi bíraskodásban, illetve a lakosság adóztatásával kapcsolatos ügyek intézésében. A jegyzők a városi követek szerepét is betöltötték, s nemegyszer az esküdt polgárok közé emelkedtek. Ismerünk továbbá olyan jegyzőt is, aki később a város elsősorú vezetője, vagyis bírása (*iudex*) lett. A város, szolgálataikért cserébe, fizetést adott a nótáriusoknak, valamint megtérítette a mindennapi étellel kapcsolatos különböző kiadásait. A jegyzők műveltségi viszonyaira vet fényt az a tény, hogy köztük *baccalaureus* és *magister* fokozatot szerettekkel is találkozunk. Egy nótárius a bécsi egyetem végzett, egy másik pedig, feltehetően, a krakkói. Két jegyző a mai Morvország területéről, további kettő, valószínűleg, a mai Lengyelország városából származott, egy pedig a közeli Kisszebenből került Bártfára.

BIBLIOGRÁFIA

- ÁBEL 1885. ÁBEL JENŐ: A bártfai sz. Egyed temploma könyvtárának története. Budapest 1885.
- ASUC Album studiosorum universitatis Cracoviensis. Tomus I. (ab Anno 1400 ad Annum 1489). Krakov 1887. Album studiosorum universitatis Cracoviensis. Tomi II. fasciculus I. (Ab anno 1490 ad annum 1515). Krakov 1892.
- FEJÉRPATAKY 1885. FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ: Magyarországi városok régi számadáskönyvei. Budapest 1885.
- GÁCSOVÁ 1962. GÁCSOVÁ ALŽBETA: Spoločenská štruktúra mesta Bardejova v r. 1437. Historický časopis 10 (1962) 22–50. (Bártfa város társadalmi struktúrája 1437)
- GÁCSOVÁ 1963. GÁCSOVÁ ALŽBETA: K zdaneniu bardejovského obyvateľstva v prvej polovici 15. storočia. Historické štúdie 8 (1963) 117–128. (Bártfa város polgárainak adóztatásához a 15. század első felében)
- GÁCSOVÁ 1972. GÁCSOVÁ ALŽBETA: Spoločenská štruktúra Bardejova v 15. storočí a v prvej polovici 16. storočia. Bratislava, 1972. (Bártfa város társadalmi struktúrája a 15. században és a 16. század első felében)
- GUTEK 2004. GUTEK FRANTIŠEK: Leonard z Uničova. Kniha 2003–2004. (2004) 130–137.
- HALAGA 1957. HALAGA ONDREJ: Archív mesta Košíc. Sprievodca po fondoch a zbierkach. 1957. (Kassa Város Levéltára. Gyűjtemények és fondok jegyzéke.)
- IVÁNYI 1910. IVÁNYI BÉLA: Bártfa szabad királyi város levéltára 1319–1501. I. kötet. Budapest 1910 (szlovák fordítása DROBNIÁK, František : Magistrát mesta Bardejov Listiny a listy 1319–1500. Inventár. Bardejov 1959)

⁸⁰ MMB, Knihy / Könyvek - Účtovná kniha mesta Bardejov za roky / Bártfa Város számadáskönyve 1493–1501, 1683. jelzet.

⁸¹ MMB, Knihy / Könyvek - Účtovná kniha mesta Bardejov za roky / Bártfa Város számadáskönyve 1493–1501, 1683. jelzet. Mivel bírói működésének időszakából nem ismerünk jegyzőre utaló adatot, ezért feltehető, hogy Andreas Rauber egy személyben volt a város nótáriusa és bírása.

- JANKOVIČ 1967. JANKOVIČ VENDELÍN: Kto je autorom najstaršej ľúbostnej piesne z roku 1457, nájdenej v Bardejove? (Ki a szerzője az 1457-ben Bártfán megtalált legrégibb szerelmes éneknek?) Slovenská literatúra 14 (1967) 428-432.
- JUCK 1984. JUCK, Lubomír: Výsady miest a miestechiek na Slovensku (1238–1350). Bratislava 1984.
- KOKUĽA 1975. Dejiny Bardejova. (Bártfa története). Szerk. KOKUĽA ANDREJ – LUKÁČ ANDREJ – TAJTÁK LADISLAV. Košice 1975.
- LEHOTSKÁ 1964. LEHOTSKÁ DARINA: Počiatky a vývoj mestskej listiny a listu na Slovensku do roku 1526. Sborník archivních prací 14 (1964) 89–118.
- MMB Štátny archív Prešov, pob. Bardejov, Magistrát mesta Bardejov, vagyis az eperjesi levéltárban a Bártfa Város Magisztrátusa nevet viselő fond
- MYSKOVSZKY 1879. MYSKOVSZKY VIKTOR: Bártfa középkori műemlékei I. Budapest 1879.
- RÁBIK 2006. RÁBIK VLADIMÍR: Nemecké osídlenie na území východného Slovenska v stredoveku. Bratislava 2006. (Német telepítések Kelet-Szlovákia területén a középkorban.)
- SOPKO 1988. SOPKO JÚLIUS: O školstve a vzdelanosti na Slovensku v stredoveku. Historický časopis 36 (1988)
- TISCHLER 1997. TISCHLER MÁRIA – TISCHLER PAUL: Das mittelalterliche deutsche Lied aus Bartfled /Bardejov/ und seine Verfasserschaft. Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur 119 (1997) 460.
- TISCHLER 2001. TISCHLER MÁRIA: Hans Hebenstreyt. Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon 11 (2001) 596.
- ULIČNÝ 1984. ULIČNÝ FERDINAND: K vývinu správy šarišských a zemplínskych miest a mestečiek v 14–16. storočí. (A sárosi és zempléni kisvárosok hivatalfejlődéséhez a 14–16. században.) In: *Vývoj správy miest na Slovensku*. Szerk. *Marsina Richard*. Martin 1984. 119–132.
- ŽIFČÁK 1976. ŽIFČÁK FRANTIŠEK: Kancelária Levoče v druhej polovici 16. storočia. Slovenská archivistika 11 (1976) 127–149. (Lócse kancelláriája a 16. század második felében)